

บทที่ ๒

ฐานในงานสถาปัตยกรรมไทย

ลักษณะของงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณีโดยทั่วไปมักประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักสามส่วนได้แก่ ส่วนฐาน ส่วนตัวเรือนหรือเรือนธาตุและส่วนของหลังคาหรือส่วนยอด องค์ประกอบทั้งสามส่วนนี้ปรากฏทั้งในงานสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคาร โดยทั่วไปรวมถึงสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นพระสถูปเจดีย์ ดังที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงอธิบายว่า อันพระสถูปนั้นเขาแบ่งเป็นสามส่วน ตอนล่างเรียกว่าฐาน ตอนกลางเรียกว่าเรือนธาตุ ตอนบนเรียกว่ายอด^๑ ส่วนฐานจึงนับเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญในงานสถาปัตยกรรมไทย ในเบื้องต้นนั้นฐานคงมีเพื่อประโยชน์ด้านการใช้งานเป็นวัตถุประสงค์หลัก ทั้งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างที่รองรับตัวอาคารและเพื่อยกความสูงของตัวอาคารหรือตัวเรือนซึ่งมีการใช้งานภายในให้สูงขึ้นพ้นจากพื้นดิน ป้องกันน้ำและความชื้นรวมทั้งอันตรายจากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ในเวลาต่อมาจึงได้มีการพัฒนาเป็นรูปแบบต่างๆทั้งเพื่อให้เกิดสัดส่วนที่มีความงามหรือตอบสนองคติแนวคิดบางประการ รวมทั้งยังเป็นสิ่งที่ใช้แสดงถึงฐานานุศักดิ์ของงานสถาปัตยกรรมนั้นๆด้วย

พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของฐานไว้ว่า ฐานคือที่ตั้งหรือที่รองรับอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรืออื่นๆ อาจสร้างเป็นฐานชั้นเดียว หลายชั้นซ้อนกันขึ้นไปหรือสร้างเป็นช่วงๆเพื่อเสริมให้เห็นความสำคัญของสิ่งนั้นเป็นพิเศษ เช่นฐานรองรับพระพุทธรูปหรือเทวรูป^๒

๒.๑ ประเภทของฐานในงานสถาปัตยกรรมไทย

ฐานมีด้วยกันหลายรูปแบบ หลายชื่อเรียก หรือหลายประเภท ในงานวิจัยนี้ได้อาศัยคำจำกัดความหรือคำอธิบายจากพจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรมรวมทั้งจากข้อเขียนของนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้คำอธิบายไว้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้จำแนกจัดหมวดหมู่ใหม่เพิ่มเติม รวมทั้งอธิบายขยายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจำแนกประเภทของฐานออกเป็น ๒ กลุ่มหลักได้แก่ ฐานในงานสถาปัตยกรรมไทยที่จำแนกตามรูปแบบ และฐานในงานสถาปัตยกรรมไทยที่จำแนกตามหน้าที่การใช้งาน

^๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขา ดิศกุล, พิมพ์เนื่องในวันประสูติครบ ๖ รอบ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๒, (พระนคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๒), ๓๗.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๓. และคู่มือให้ความหมายของฐานเพิ่มเติม โขติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๘), ๑๘๘.

๒.๑.๑ ฐานในงานสถาปัตยกรรมไทย โดยการจำแนกตามรูปแบบ

การจำแนกฐานออกตามรูปแบบในที่นี้หมายถึงรูปแบบที่ปรากฏในรูปตั้งหรือรูปด้านข้างของฐาน มิได้เกี่ยวข้องกับรูปแบบของผังว่าจะมีลักษณะเป็นเช่นใด เช่นผังรูปสี่เหลี่ยม ผังรูปวงกลม ผังรูปหลายเหลี่ยม หรือผังที่มีการเพิ่มมุม(ย่อมุม)หรือยกเก็จ^๑ รวมทั้งไม่จำกัดว่าจะมีหน้าที่การใช้งานเช่นไร ฐานที่จำแนกออกตามรูปแบบประมวลได้ตามลำดับศักดิ์และความซับซ้อนจากน้อยไปมากดังนี้คือ ฐานเจียง ฐานหน้ากระดาน ฐานปัทม์ ฐานกลีบบัว ฐานเชิงบาตร ฐานรูปแบก และฐานสิงห์

ฐานเจียง (ฐานเสริม)

ฐานเจียง หรือฐานเสริม^๒ คือแท่นหรือฐานชั้นล่างสุด กรณีที่ตัวอาคารหรือวัตถุที่ตั้งอยู่บนฐานเดี่ยว แท่นรองรับฐานนั้นก็เรียกว่าฐานเจียง ฐานเจียงมีลักษณะเป็นพื้นที่หนาหรือบางขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอย^๓ นอกจากนี้ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของฐานเจียงคือรูปแบบที่มีความเรียบง่าย^๔ ไม่มีลวดบัวประดับ ดังที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงตรัสไว้ถึงฐานพระเจดีย์ในตอนหนึ่งของจดหมายระยะทางไปพินธุโลกว่า ฐานก่อด้วยแลงเปนเจียงซ้อนกันขึ้นไปสองชั้น แล้วมีฐานเจียงก่ออิฐซ้อนขึ้นอีกชั้นหนึ่งก็หมด ฐานทั้งสามชั้นนั้นเปนเจียงแท้จะหาว่าบัวสักชนิดหนึ่งก็ไม่มี^๕ (ภาพที่ ๒.๑)

ภาพที่ ๒.๑ ฐานเจียง

^๑ เก็จ ส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมที่ยื่นล้าออกมาจากผาผนัง ฐาน กระจิงฐานพระ เชิงกลอน เช่นที่ฐานชุกชี กระจิงฐานพระ ชุ่มบันแถลง ชุ่มรังไก่อ คำนี้ที่เรียกว่า กระเปาะ ขกกระเปาะ ขกเก็จ หรือช่อเก็จ ก็มี ดูใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๖๑.

^๒ สมใจ นุ่มเล็ก, ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย, เอกสารประกอบการบรรยาย การประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ๗ พ.ย. ๒๕๔๓, ๒.

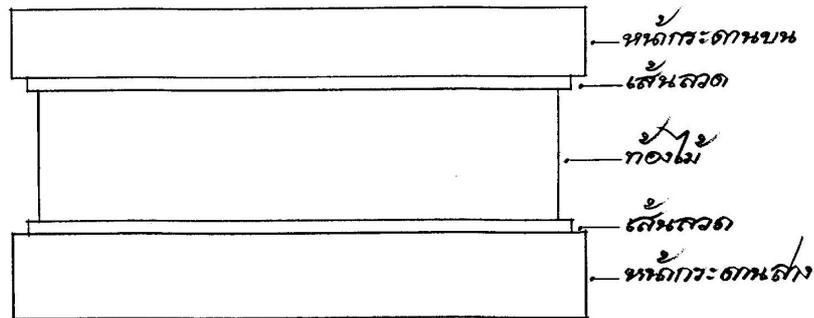
^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๓.

^๔ โชติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๘), ๑๘๘. และ สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๒), ๖๒-๖๓.

^๕ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, จดหมายระยะทางไปพินธุโลก, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในโอกาสฉลองวันประสูติ ครบ ๑๐๐ ปี วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๖), ๘๖-๘๗.

ฐานหน้ากระดาน (ฐานหน้ากระดานท้องไม้ หรือฐานหน้ากระดานบน หน้ากระดานล่าง)

ฐานหน้ากระดานเป็นฐานแบบแรกๆที่เริ่มมีองค์ประกอบเพิ่มขึ้น^๕ เป็นฐานที่มีความสูงไม่มากนัก ใช้เป็นฐานของสิ่งต่างๆที่ไม่ต้องการยกให้สูง ฐานชนิดนี้จึงมีเพียงหน้ากระดานล่าง เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวดและหน้ากระดานบนเท่านั้น บางครั้งฐานฐานหน้ากระดานนี้อาจแทนฐานเชิงได้ด้วย^๖ (ภาพที่ ๒.๒)

ภาพที่ ๒.๒ ฐานหน้ากระดาน

ฐานปัทม์ (ฐานปัทม์ ฐานบัว ฐานบัวคว่ำบัวหงาย)

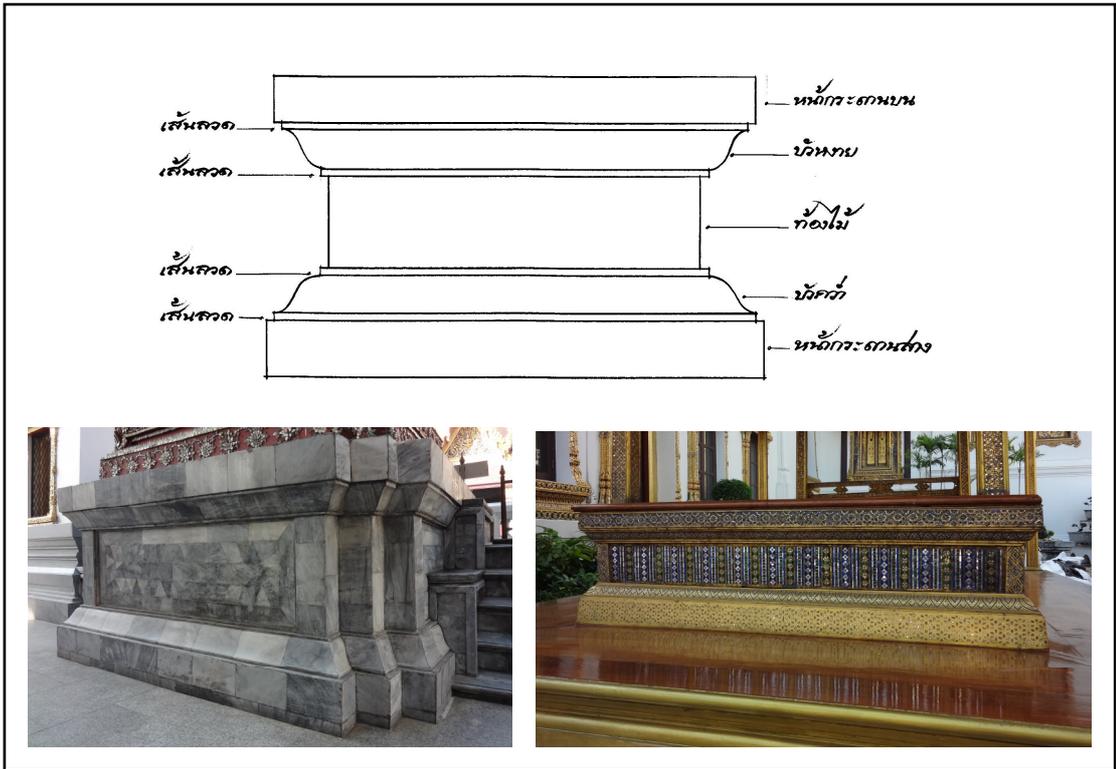
ฐานปัทม์เป็นฐานที่พัฒนามาจากฐานหน้ากระดานโดยเพิ่มองค์ประกอบบัวหงายและบัวคว่ำเข้าไปได้หน้ากระดานบนและเหนือหน้ากระดานล่าง กลีบบัวนี้จะเป็นแบบเรียบๆหรือแบ่งเป็นกลีบมีลวดลาย^๗ ประกอบด้วยหน้ากระดานล่าง เส้นลวด^๘ บัวคว่ำ เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด บัวหงาย เส้นลวด และหน้ากระดานบน ตามลำดับ (ภาพที่ ๒.๓) อนึ่งในงานช่าง ครูช่างบางท่านยังได้ให้แนวทางในการออกแบบ กำหนดสัดส่วนของฐานปัทม์ไว้ในลักษณะต่างๆเช่น ศาสตราจารย์พระพรหมพิจิตร (ภาพที่ ๒.๔)

^๕ สมใจ นิ่มเล็ก, ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย, เอกสารประกอบการบรรยาย การประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ๗ พ.ย. ๒๕๔๓, ๔.

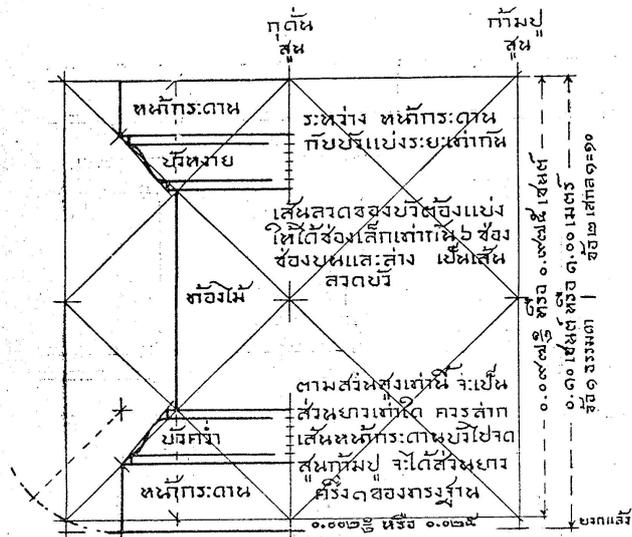
^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๘.

^๗ ดูการให้ความหมายใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๔ และสมใจ นิ่มเล็ก, ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย, เอกสารประกอบการบรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ๗ พ.ย. ๒๕๔๓, ๖.

^๘ อาจารย์บางท่านได้ให้คำอธิบายในทางช่างว่า เส้นลวดที่ติดอยู่ระหว่างหน้ากระดานล่างกับลวดบัวคว่ำ หรือระหว่างหน้ากระดานบนกับลวดบัวหงายอาจเรียกว่า “กึ่ง” โดยจะมีหรือไม่มี หรือจะมีขนาดที่เล็กแคบกว่าเส้นลวดโดยทั่วไปก็ได้

ภาพที่ ๒.๓ ฐานปัทม์

เมื่อเส้นได้ขีเรียบร้อยแล้ว ควรลบเส้นขีไม่ใช้ให้หมดไปเป็นขีได้

หลักสัมพันธ์ของฐานปัทม์ที่แสดงไว้เฉพาะบนข้อสังเกต เพื่อประกอบความรู้อีกของแนวทาง โดยประมาณการตั้งตากลางยาว

ภาพที่ ๒.๔ การกำหนดสัดส่วนของฐานปัทม์

ตามแนวทางของศาสตราจารย์พระพรหมพิจิตร

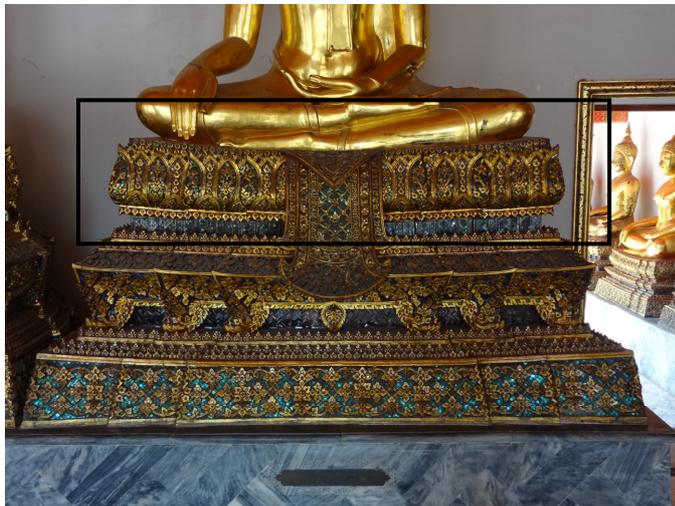
ที่มา : พ.พรหมพิจิตร, พุทธศิลป์สถาปัตยกรรมภาคต้น ๒๔๕๕ : ๑

ฐานกลีบบัว

ฐานที่ทำเป็นรูปกลีบบัว ทั้งที่ทำเป็นกลีบบัวหงายชั้นเดียวหรือทำเป็นรูปบัวหงายและบัวคว่ำ ประกอบกัน ฐานกลีบบัวนิยมทำเป็นฐานรองรับรูปเคารพ เช่นพระพุทธรูปหรือเทวรูป พระเจดีย์ โดยมักทำซ้อนไว้บนฐานแบบอื่นเพื่อยกระดับให้รูปเคารพนั้นสูงเด่นและงดงามยิ่งขึ้น^{๑๒} (ภาพที่ ๒.๕)

ฐานเชิงบาตร

ส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมไทย ได้แก่ฐานหรือส่วนรองรับเจดีย์ ปรากฏเสาซุ้ม ประตู หน้าต่าง มีรูปทรงคล้ายฐานรองรับบาตรหรือที่เรียกว่า ตีนบาตร ประกอบไปด้วยหน้ากระดาน เส้นลวด และจากเส้นลวดโค้งเว้าเข้าไปหาท้องไม้หรือเป็นบัวหงายอยู่ใต้เส้นลวด เชิงบาตรนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บัวเชิงบาตร เชิงบาตรซึ่งมีประติมากรรมรูปเทวดา ยักษ์ ครุฑหรือลิงประดับ มีชื่อเรียกตามรูปที่ประดับนั้นๆเช่น เชิงบาตรเทพแบก เชิงบาตรมารแบก เชิงบาตรครุฑแบก เชิงบาตรกระบี่แบก^{๑๓} (ภาพที่ ๒.๖) และยังรวมไปถึงฐานรองรับปากระฆังขององค์เจดีย์กลมประกอบด้วยขอบบัวคว่ำและบัวหงาย มีหน้ากระดานท้องไม้หน้าแคบคั่น^{๑๔} ฐานเชิงบาตรเป็นฐานที่มีลักษณะพิเศษเพราะเป็นฐานที่มีรูปแบบที่ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง คือมีแต่องค์ประกอบส่วนบน ส่วนล่างจะต้องตั้งอยู่บนฐานเชิงบาตรชั้นล่าง ซึ่งแล้วแต่ว่าจะซ้อนกันกี่ชั้น เมื่อถึงชั้นล่างสุดจะต้องเป็นฐานสิงห์เชิงบาตร หรือฐานเอวขัน^{๑๕}

ภาพที่ ๒.๕ ฐานกลีบบัว

^{๑๒} คู่มือให้ความหมายใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๓. และ โชติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๘), ๑๘๘-๑๘๙.

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๖๖.

^{๑๔} ภิญโญ สุวรรณคีรี, ลายไทย, (กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), ๒๒.

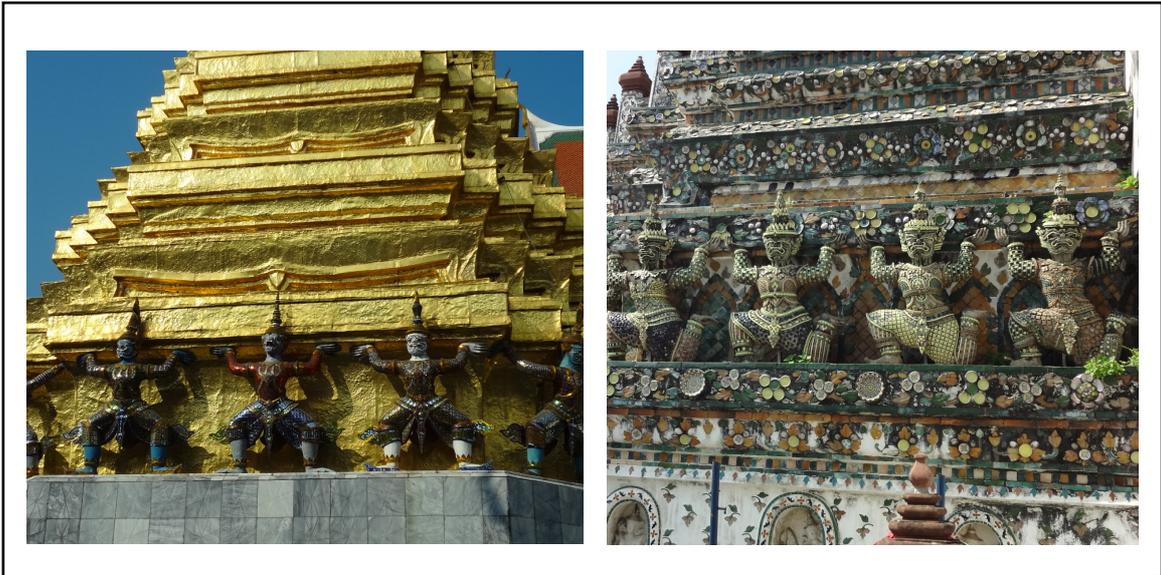
^{๑๕} สมใจ นิ่มเล็ก, ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย, เอกสารประกอบการบรรยาย การประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ๗ พ.ย.๒๕๔๑, ๒๑.

ภาพที่ ๒.๖ ฐานเชิงบาตร

ฐานรูปแบก

ฐานที่มีรูปประติมากรรมต่างๆเช่น รูปเทพ มาร ยักษ์ กระบี่ ประดับโดยรอบ มักอยู่ที่ส่วนล่างของอาคาร พระปรารักษ์หรือเจดีย์ และมีชื่อเรียกตามรูปประติมากรรมที่ประดับว่า ฐานเทพแบก ฐานมารแบก ฐานยักษ์แบก ฐานกระบี่แบก^{๑๖} น่าสังเกตว่าฐานรูปแบกนั้นมักปรากฏเป็นส่วนหนึ่งร่วมกับฐานเชิงบาตร แต่ฐานเชิงบาตรไม่จำเป็นต้องมีการประดับรูปประติมากรรมหรือรูปแบกเสมอไป (ภาพที่ ๒.๗)

ภาพที่ ๒.๗ ฐานรูปแบก

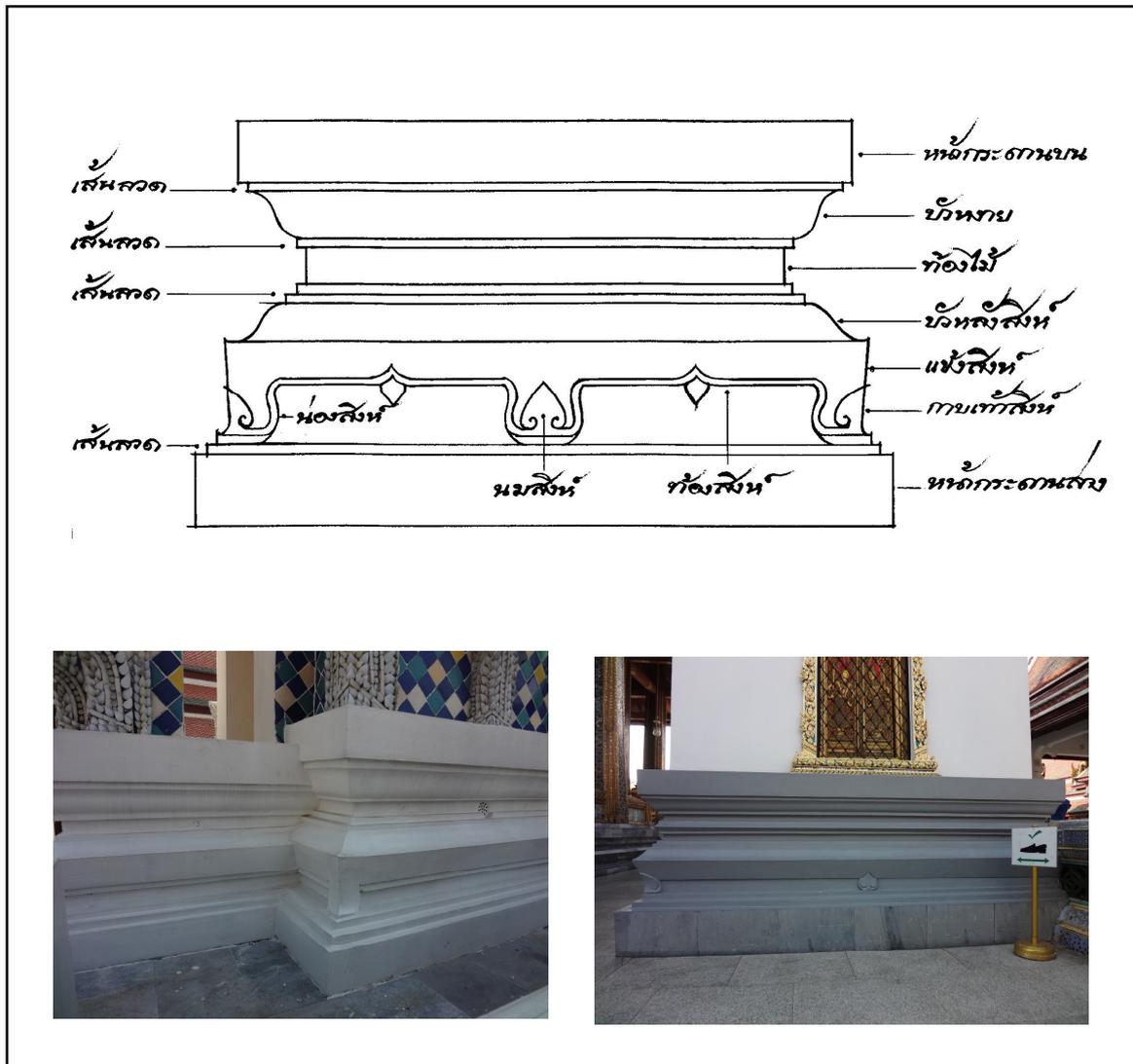
ฐานสิงห์

ฐานของสถาปัตยกรรมไทยหรือสิ่งของเครื่องใช้บางชนิด เช่นตู้พระธรรม ประกอบด้วยหน้ากระดานบน เส้นลวด บัวหงาย เส้นลวด ท้องไม้ บัวคว่ำที่เรียกว่า “บัวหลังสิงห์” ตรงมุมของฐานได้บัวหลังสิงห์ทำเป็นรูปทรงเลียนแบบเท้าของสิงห์เรียกว่า “เท้าสิงห์” ส่วนหน้าของเท้าสิงห์เรียกว่า “แข้งสิงห์” ตอนล่างของแข้งสิงห์ทำเป็นกาบหุ้มเรียกว่า “กาบเท้าสิงห์” ส่วนหลังของเท้าสิงห์เรียกว่า “น่องสิงห์” หากทำเป็นลวดประดับเรียกว่า “ลายครีบน่องสิงห์” ต่อจากส่วนของเท้าสิงห์ลงมาจะเป็นเส้นลวด และหน้ากระดานล่าง ฐานสิงห์แบบเรียบๆและมีความยาวไม่มากจะมี “นมสิงห์” ประดับส่วนล่างของท้องสิงห์ ถ้าเป็นฐานประเภทที่มีลวดลายตรงกลางเป็นรูปหน้าสิงห์ ส่วนล่างของท้องสิงห์จึงประดิษฐ์เป็น “จมูกสิงห์” ท้องสิงห์ประดิษฐ์เป็น “ปากสิงห์” ลายที่ประดับใต้ปากสิงห์เรียก “ลายพินสิงห์” (ภาพที่ ๒.๘) ในกรณีที่ฐานสิงห์ไม่มีชุดบัวหงายและหน้ากระดานบน แต่ตัดแปลงลวดลายกาบบัวเป็นระยะไปตลอด เรียกฐานสิงห์แบบนี้ว่า “ฐานสิงห์กาบบัว”^{๑๗} (ภาพที่ ๒.๘)

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๗.

^{๑๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๗-๓๕๘.

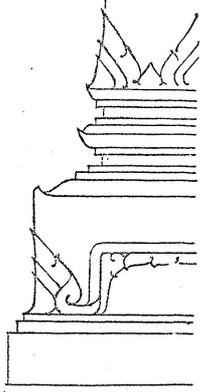
ฐานสิงห์ถือว่าเป็นฐานชั้นสูง มีศักดิ์สูงกว่าฐานชนิดอื่นๆ นอกจากจะใช้เป็นฐานอาคารแล้วยังนิยมใช้เป็นฐานของปราสาท เจดีย์ รัตนบัลลังก์และอื่นๆอีก^{๑๔} ฐานสิงห์มีวิวัฒนาการและรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามแต่ละยุคสมัย โดยรูปแบบแต่แรกเริ่มนั้นส่วนของหลังสิงห์จะโค้งต่อเนื่องลงมาที่แข้งสิงห์ และยังมีสัดส่วนที่ไม่ยืดสูง (ภาพที่ ๒.๑๐) ต่อมานับแต่สมัยอยุธยาตอนปลายเป็นต้นมาส่วนของแข้งสิงห์จะสูงเพียวขึ้นรวมทั้งมีการบดหลังสิงห์เป็นหลังเจียนจนคล้ายลักษณะของบัวคว่ำ เกิดเป็นสันแนวเส้นระหว่างหลังสิงห์และแข้งสิงห์^{๑๕}

ภาพที่ ๒.๘ ฐานสิงห์

^{๑๔} สมใจ นิ่มเล็ก, ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย, เอกสารประกอบการบรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ๗ พ.ย. ๒๕๔๓, ๑๓-๑๘.

^{๑๕} คู่มือวิวัฒนาการของฐานสิงห์เพิ่มเติมได้ใน สันติ เล็กสุขุม, กระจกในดินแดนไทย, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๕), ๑๔๑-๑๔๖. และ สันติ เล็กสุขุม, ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. ๒๑๗๒-๒๓๑๐), (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๒), ๓๑-๓๗.

ภาพที่ ๒.๘ ฐานสิงห์กาบบัว

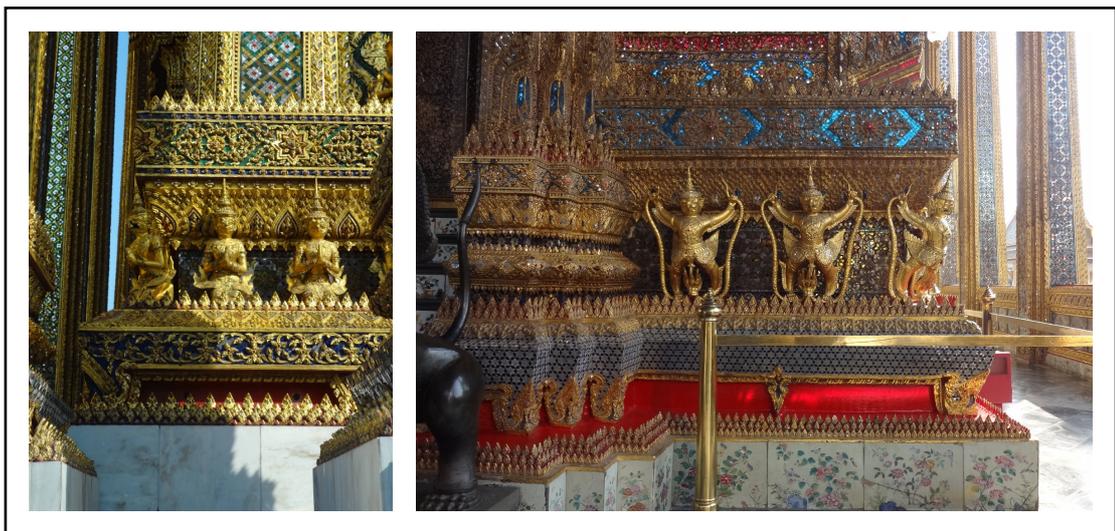
ที่มา : พ.พรหมพิจิตร, พุทธศิลปะสถาปัตยกรรม

ภาคต้น ๒๔๕๕ : ๑๕

ภาพที่ ๒.๑๐ ฐานสิงห์

อนึ่งยังปรากฏชื่อของ “ฐานเอวขัน” ซึ่งจัดได้ว่าเป็นฐานสิงห์ชนิดหนึ่งแต่มีรูปแบบแตกต่างไปจากฐานสิงห์โดยทั่วไป กล่าวคือมีความมุ่งหมายเพื่อติดตั้งรูปประติมากรรมเข้าไปที่ฐานเพื่อให้มีความสวยงามและมีศักดิ์ของฐานสูงขึ้น เมื่อต้องการติดตั้งประติมากรรมจึงจำเป็นต้องมีพื้นที่สำหรับติดตั้ง ดังนั้นจึงต้องผลัดท่อนไม้ประกอบส่วนท้องไม้ของฐานสิงห์ให้ลึกเข้าไปจากริมของเส้นลวดเหนือบัวหลังสิงห์ การผลัดท่อนไม้เข้าไปทำให้มองดูว่าท่อนไม้ถูกขัน รัศมีให้เล็กหรือคอดลง ช่างจึงเรียกฐานชนิดนี้ว่า ฐานเอวขัน^{๒๐} เช่นฐานพระมณฑป และฐานพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง (ภาพที่ ๒.๑๑)

ภาพที่ ๒.๑๑ ฐานเอวขัน

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๑๑๑. และใน สมใจ นิมเล็ก, ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย, เอกสารประกอบการบรรยาย การประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ๑ พ.ย. ๒๕๔๓, ๑๕.

หลักฐานที่เก่าแก่เกี่ยวกับรูปแบบของฐานสิงห์ในศิลปะไทยปรากฏอย่างน้อยในศิลปะสุโขทัย จากภาพลายเส้นเรื่อง อสาคมนต์ชาดก (ภาพที่ ๒.๑๒) ซึ่งสลักบนแผ่นศิลาที่ประดับเพดานอุโมงค์ทางเดินภายในผนังมณฑป วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย แสดงให้เห็นถึงลักษณะของเตียงขาสิงห์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับรูปแบบของเครื่องเรือนในศิลปะจีน^{๒๐} (ภาพที่ ๒.๑๓) ดังที่สมเด็จพระยามะบรมราชานุภาพ ทรงตรัสว่าชั้นสิงห์น่าจะเอาแบบมาแต่เตียงจุกสิงห์ของจีนซึ่งมีหน้าสิงห์ทุกมุม จึงเรียกว่าฐานสิงห์ทั้งไม่มีหน้าสิงห์ปรากฏอยู่ ซึ่งเหตุที่จีนทำหน้าสิงห์ที่ขาเตียงเห็นว่าจะน่าจะได้แบบ”สิงหาสน”มาแต่อินเดีย^{๒๑}

ภาพที่ ๒.๑๒ ภาพเตียงขาสิงห์ในเรื่อง อสาคมนต์ชาดก จากภาพสลักลายเส้นบนแผ่นหินเพดานอุโมงค์ทางเดินภายในผนังมณฑป วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย
ที่มา : ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๕, ๒๕๑๕

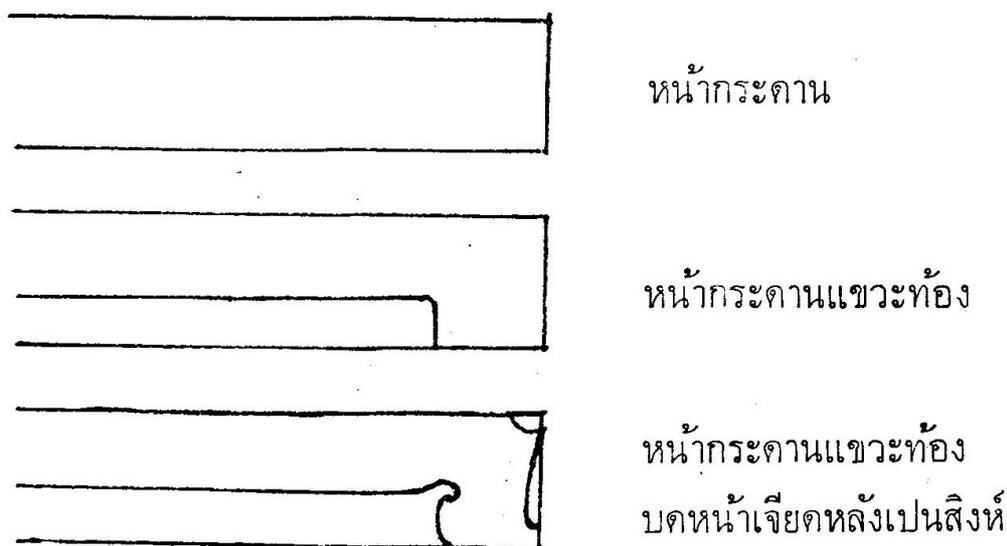
ภาพที่ ๒.๑๓ ขาสิงห์ในเครื่องเรือนศิลปะจีน

ที่มา : Chinese Furniture, 2009 :100

^{๒๐} ดูเพิ่มใน สันติ เล็กสุขุม, ความสัมพันธ์จีน-ไทย โยงใยในลวดลายประดับ, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๐), ๓๐-๓๑.

^{๒๑} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขา ดิศกุล, พิมพ์เนื่องในวันประดิษฐาน ๖ รอบ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๒, (พระนคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๒), ๔๖.

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของรูปแบบของฐานสิงห์ไว้อีกกว่าว่าแต่เดิมคงมีแต่เครื่องไม้ ทำไว้สำหรับยก สิ่งใดซึ่งควรรยกได้จึงทำฐานสิงห์ ถ้าเป็นของยกไม่ได้ก็ไม่ทำฐานสิงห์ เช่นฐานเสา เป็นต้น เพราะเสาเป็นของปักจะมีฐานเป็นสิงห์หาได้ไม่ แล้วก็มาถือเอาฐานสิงห์เป็นยศ อะไรจะให้ประกอบด้วยยศก็ทำฐานสิงห์นั้นเป็นอันหลงไป^{๒๓} สิงห์ แท้จริงก็คือหน้ากระดานนั่นเอง แต่เขวะต้องเจียดหลังมันเข้า หน้ากระดานเขวะต้องโดยมากจะเห็นได้ที่กะบะต่างๆ เขวะเพื่อให้เอานิ้วมือนิ้วเข้าไปได้ง่าย แล้วหากจะให้งามก็บดหน้าเจียดหลังกลายเป็น “สิงห์” ขอให้สังเกตว่าสิงห์ก็คือหน้ากระดานบัวคว่ำนั่นเอง^{๒๔} (ภาพที่ ๒.๑๔)

ภาพที่ ๒.๑๔ ที่มาของรูปแบบของฐานสิงห์
ที่มา : สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,
หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขา ดิศกุล, ๒๕๑๒ : ๓๓

^{๒๓} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, สำนัสมเด็จ เล่ม ๒๓, (กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของดุสิต, ๒๕๐๕), ๓๓.

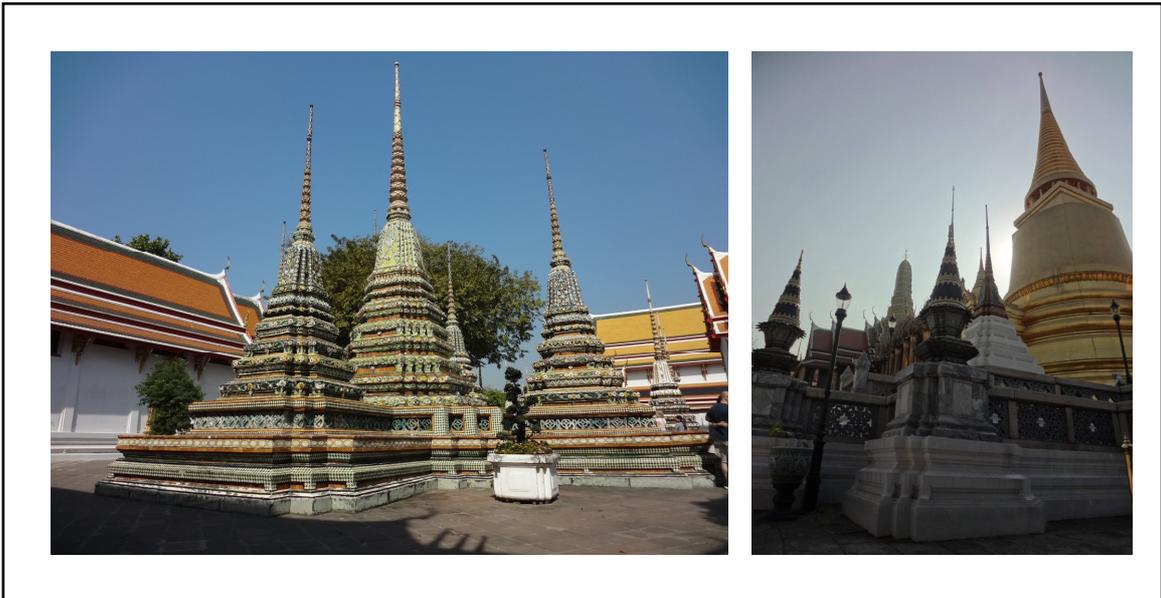
^{๒๔} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขา ดิศกุล, พิมพ์เนื่องในวันประดิษฐาน ๖ รอบ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๒, (พระนคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๒), ๓๕.

๒.๑.๒ ฐานในงานสถาปัตยกรรมไทย จำแนกตามหน้าที่การใช้งาน

ประเภทของฐานในหัวข้อนี้ เป็นชื่อที่ให้ความหมายแสดงถึงหน้าที่หรือลักษณะของการใช้งาน โดยมีได้จำเพาะว่าจะต้องเป็นฐานในรูปแบบใดได้แก่ ฐานไพที ฐานประทักษิณ ฐานแว่นฟ้าและฐานชุกชี

ฐานไพที

ไพทีคือยกพื้น คำว่าไพทีกับเวที เป็นคำเดียวกัน^{๒๕} เป็นฐานชนิดหนึ่งก่อด้วยอิฐหรือหิน สูงจากพื้นดินขึ้นไปสำหรับรองรับอาคารศาสนสถาน มักสร้างให้สูงสมส่วนกับปูชนียสถานที่ฐานไพทีรองรับ โดยจะต้องสูงเกินกว่าระดับตา จนถึงสูงประมาณ ๓-๔ เมตร^{๒๖} โดยเป็นฐานที่รองรับสิ่งก่อสร้างหลายชนิดรวมไว้ด้วยกัน^{๒๗} มีขนาดใหญ่ อาจรองรับอาคารหรือสิ่งอื่นรวมอยู่ด้วย^{๒๘} เช่นฐานไพทีรองรับปราสาทพระเทพบิดร พระมณฑปและพระศรีรัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ฐานไพทีรองรับพระวิหารหลวงและศาลาามุม วัดสุทัศนเทพวราราม ฐานไพทีรองรับหมู่พระเจดีย์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (ภาพที่ ๒.๑๕) เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๑๕ ฐานไพที

^{๒๕} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ เล่ม ๓, (กรุงเทพฯ : มุลนิธิเสถียร โภศศ-นาคะประทีป, ๒๕๕๒), ๑๑๓-๑๑๔.

^{๒๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๔.

^{๒๗} สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๒), ๖๐.

^{๒๘} โชติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๘), ๑๘๕.

ฐานประทักษิณ (ฐานทักษิณ)

เป็นส่วนฐานที่รองรับองค์เจดีย์ มีทางเดินรอบองค์เจดีย์เพื่อประโยชน์ในการใช้เดินเวียนขวา กระทำการบูชาต่อองค์พระเจดีย์ ทางเดินนี้มักทำเป็นทางเดินแคบๆ พอเดินคนเดียวได้สะดวก หรือเดินเคียงกันได้น้อยคน (ภาพที่ ๒.๑๖) ลักษณะที่องค์เจดีย์ตั้งอยู่บนฐานทักษิณนี้ก็เป็นทำนองเดียวกับฐานไพที แต่ต่างกันตรงที่ฐานทักษิณทำขึ้น โดยเฉพาะสิ่งที่ก่อสร้างขึ้นเป็นประธาน ส่วนฐานไพทีนั้นมีขนาดใหญ่ อาจรองรับอาคารหรือสิ่งอื่นรวมอยู่ด้วย^{๒๕}

ฐานแว่นฟ้า

ฐานแบบเดียวหรือหลายแบบที่ทำซ้อนลดหลั่นกันตั้งแต่สองฐานขึ้นไป อาจประดับกระจกตามชื่อเรียก “แว่นฟ้า” หรือไม่ประดับกระจกก็ได้ และอาจทำให้สูงเท่าใดก็ได้ตามความเหมาะสม^{๒๖} อาจกล่าวได้ว่าฐานแว่นฟ้าเป็นชุดฐานที่ใช้หนุนทรวดทรงของสิ่งก่อสร้างเช่นเจดีย์ ให้สูงเพรียวยิ่งขึ้น^{๒๗} (ภาพที่ ๒.๑๗)

ภาพที่ ๒.๑๖ ฐานประทักษิณ

ภาพที่ ๒.๑๗ ฐานแว่นฟ้า

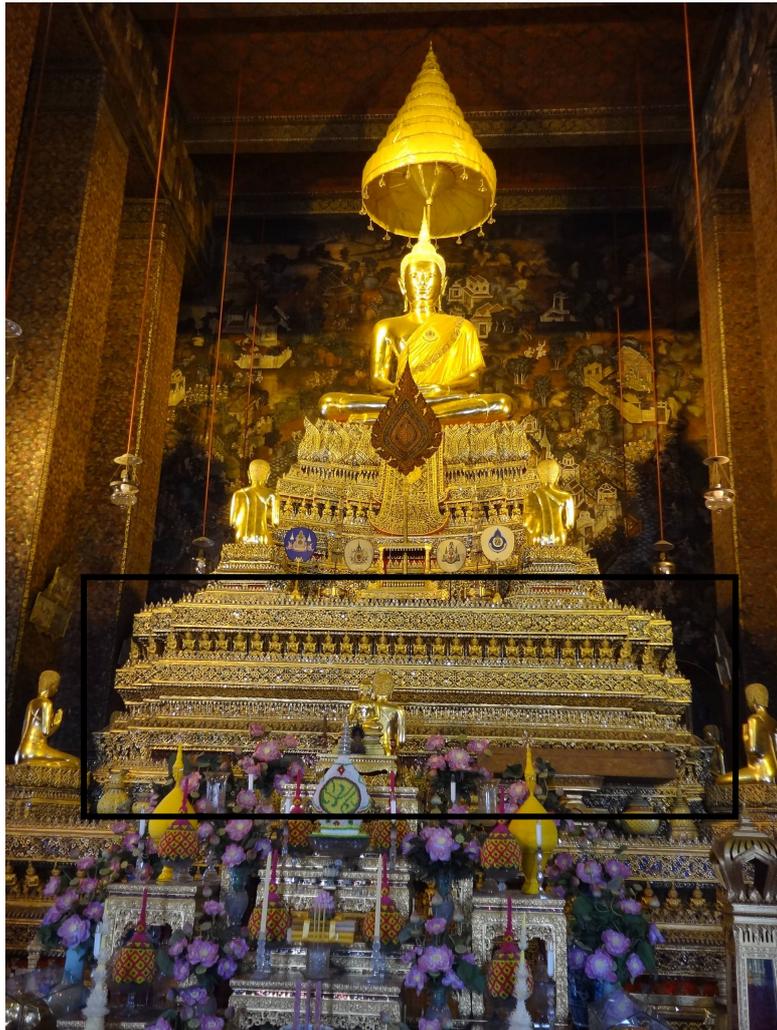
^{๒๕} โษติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๘), ๑๘๘.

^{๒๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๑๕๗.

^{๒๗} สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๒), ๖๒.

ฐานชุกชี (จุกชี)

ฐานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปในกรณีที่พระพุทธรูปมิได้ประดิษฐานอยู่บนรัตนบัลลังก์ แต่ถ้าพระพุทธรูปอยู่บนรัตนบัลลังก์แล้วตั้งอยู่บนฐานเตี้ยๆอีกทีหนึ่ง ฐานชั้นล่างก็เรียกฐานชุกชี แบบของฐานชุกชีเป็นแบบฐานเชิงเรียบๆก็มีแบบฐานหน้ากระดานหรือฐานปัทม์ก็มี^{๓๒} นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า คำว่าชุกชี มาจากคำเดิมในภาษาเปอร์เซียว่า ชุกาเซอร์ แปลว่าที่นั่ง^{๓๓} (ภาพที่ ๒.๑๘)

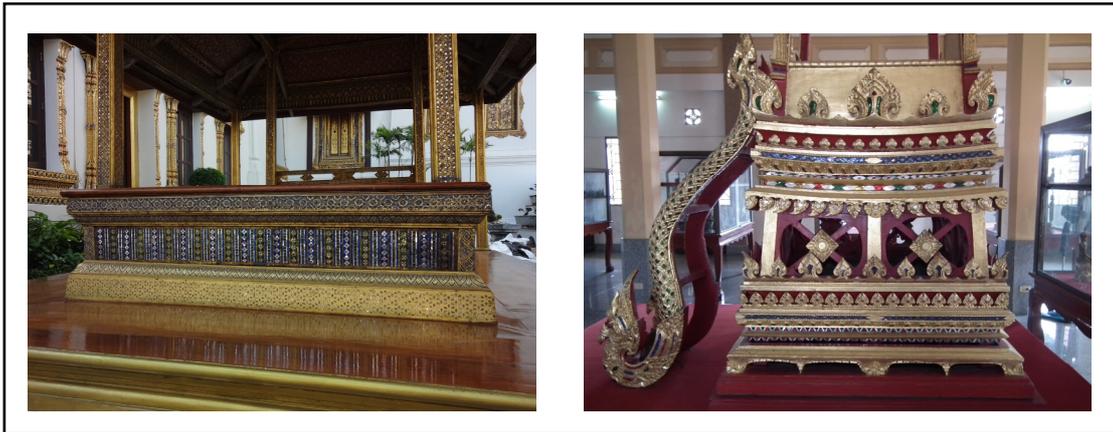
ภาพที่ ๒.๑๘ ฐานชุกชี

^{๓๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๕๓.

^{๓๓} โชติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๔๘), ๑๗๗.

๒.๒ การตกแต่งฐานในงานสถาปัตยกรรมไทย

ลวดบัวฐานของงานสถาปัตยกรรมไทย มีทั้งที่เป็นงานเครื่องไม้สำหรับอาคารขนาดเล็กหรืองานสถาปัตยกรรมจำลองที่เป็นงานประณีตศิลป์ เช่นบุษบก ธรรมาสน์ ซึ่งมักมีงานประดับอย่างวิจิตร (ภาพที่ ๒.๑๙) อีกกลุ่มหนึ่งคือลวดบัวที่เป็นงานเครื่องก่อ มีทั้งการก่ออิฐฉาบปูนแบบธรรมดาและการบุด้วยแผ่นหินอ่อน (ภาพที่ ๒.๒๐) และในแบบที่มีการประดับด้วยลวดลายอย่างวิจิตรงดงาม ตกแต่งด้วยวัสดุที่สูงค่า เช่นการประดับกระเบื้อง การลงรักปิดทองประดับกระจก (ภาพที่ ๒.๒๑) การประดับตกแต่งที่มากด้วยรายละเอียดและความประณีตนี้ย่อมแสดงถึงความสำคัญและศักดิ์ที่สูงของอาคารหรือสถาปัตยกรรมนั้นๆ รวมไปถึงบุคคลผู้ใช้อาคารหรือสิ่งประดิษฐ์ฐานอยู่ในด้วย ในแง่ของการออกแบบ งานประดับช่วยให้เกิดสุนทรียภาพทางความงาม ส่งเสริมให้องค์ประกอบมีความลงตัว ครบถ้วนสมบูรณ์ เช่นการประดับด้วยกระเบื้องขนาดเล็กน้อยใหญ่ หรือการประดับด้วยประติมากรรมบริเวณเหนือหน้ากระดานและลวดบัวต่างๆ ก็เป็นการเติมเต็มช่องว่างที่เหลืออยู่ให้เกิดความสอดคล้องต่อเนื่อง สร้างความสัมพันธ์ระหว่างลวดบัวแต่ละชั้น ทำให้เกิดสัดส่วนและรูปทรงของฐานมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๒.๑๙ ลวดบัวที่เป็นงานเครื่องไม้งานประณีตศิลป์

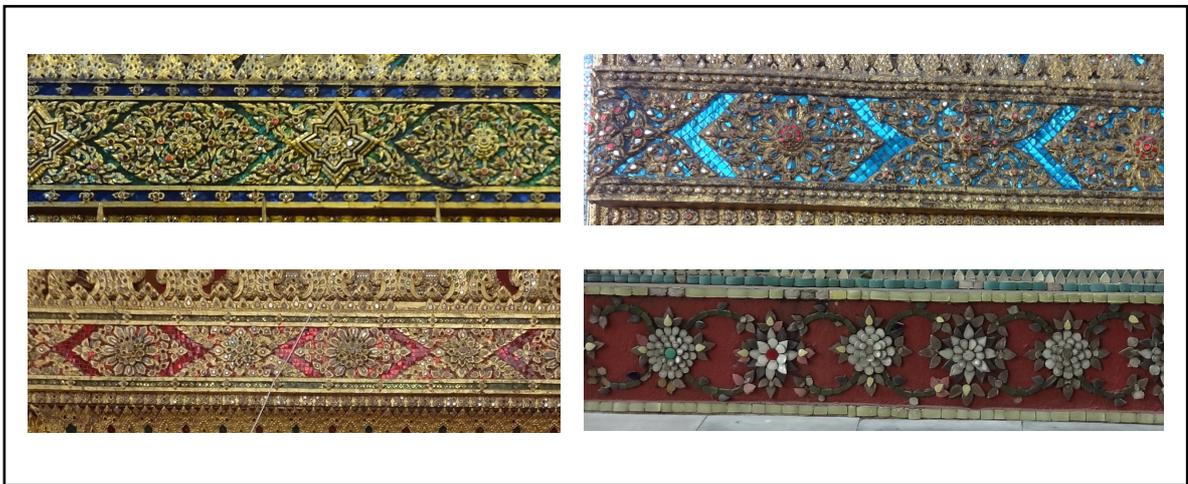

ภาพที่ ๒.๒๐ ลวดบัวเครื่องก่อ

ภาพที่ ๒.๒๑ ลวดบัวเครื่องก้อที่มีการประดับลวดลาย

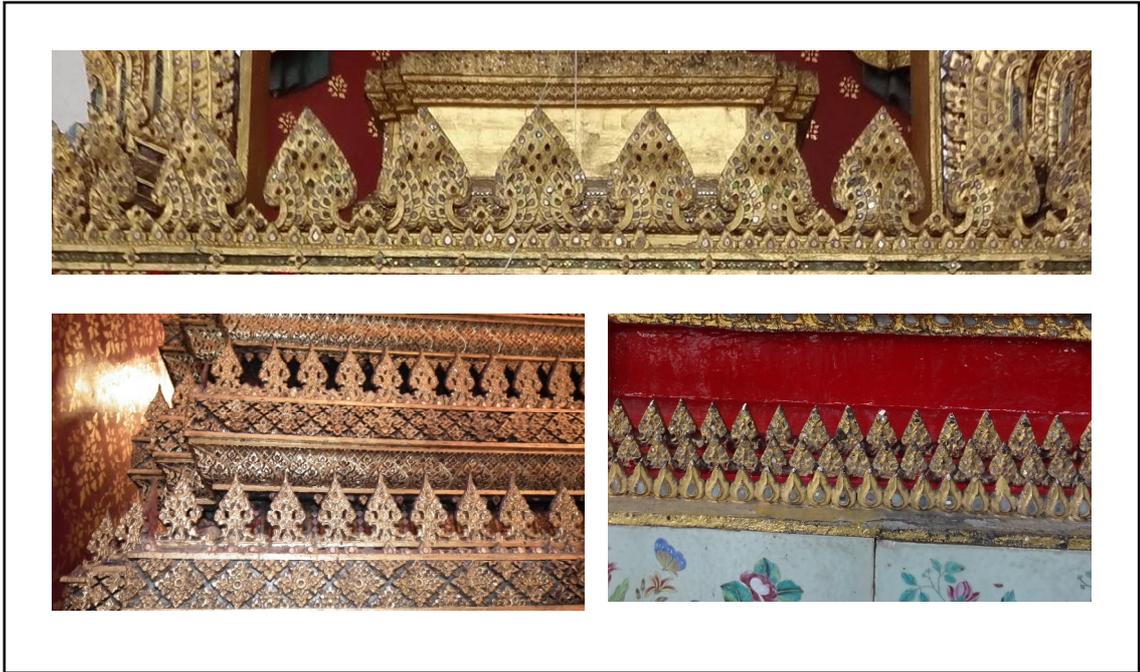
ในเรื่องของลวดลายที่ใช้ประดับรวมถึงลักษณะของงานประดับก็มีแบบแผนที่ใช้ในส่วนประกอบต่างๆ ของลวดบัวที่ต่างกันออกไป กล่าวคือส่วนของหน้ากระดานนิยมประดับด้วยลายที่มีความต่อเนื่อง เช่นประจายามก้ามปู หรือลายลูกฟักก้ามปู (ภาพที่ ๒.๒๒) ส่วนของบัวหงาย บัวคว่ำ หรือบัวหลังสิงห์ นิยมประดับลายกลีบบัวหรือลายกระจัง (ภาพที่ ๒.๒๓) ส่วนที่อยู่เหนือหน้ากระดาน ลวดบัว หรือเส้นลวด นิยมประดับด้วยกระจังแบบลอยตัวตั้งประดับ (ภาพที่ ๒.๒๔) และส่วนเหนือฐานเชิงบาตรหรือส่วนเอวชั้นนิยมประดับด้วยประติมากรรม (ภาพที่ ๒.๒๕) เป็นต้น สำหรับในส่วนของท้องไม้หากมีพื้นที่เหลือมักประดับด้วยลวดบัวในรูปแบบต่างเพิ่มเติม เช่นบัวลูกแก้ว (ภาพที่ ๒.๒๖) บัวลูกแก้วอกไก่ (ภาพที่ ๒.๒๗) บัวลูกแก้วปลายตัด (ภาพที่ ๒.๒๘) หรือบัวลูกฟัก (ภาพที่ ๒.๒๙)

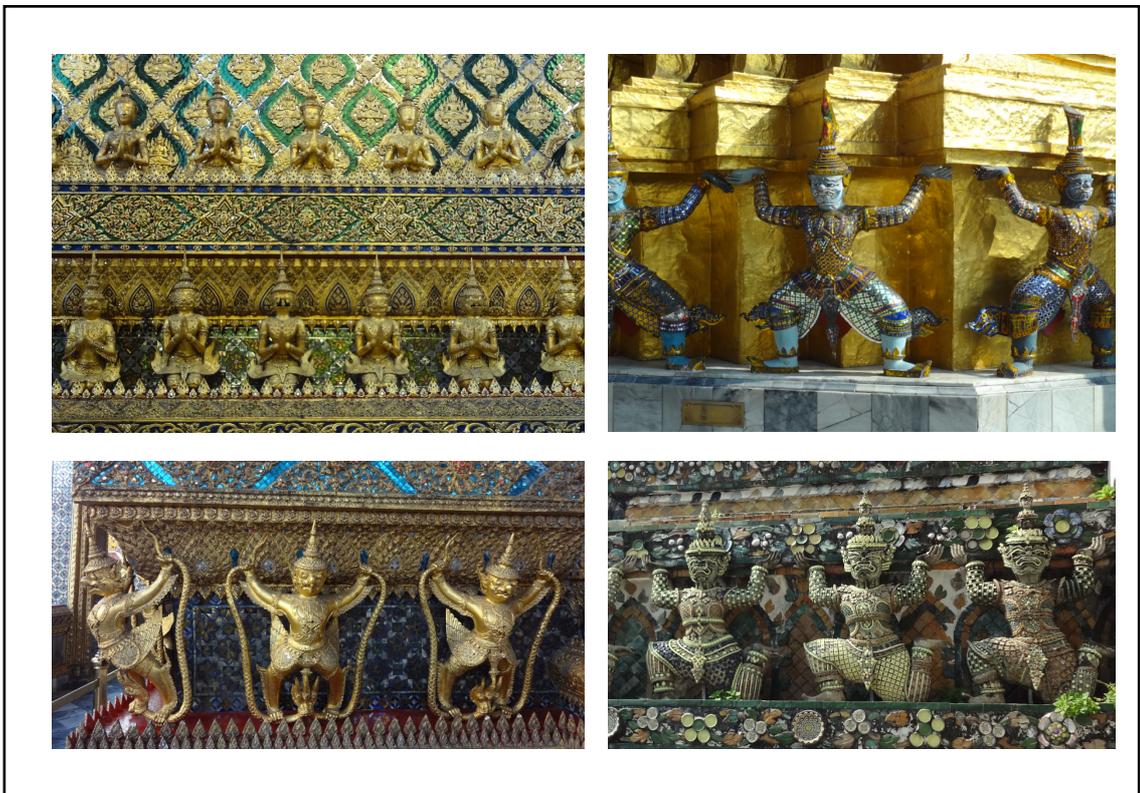
ภาพที่ ๒.๒๒ ลายหน้ากระดาน

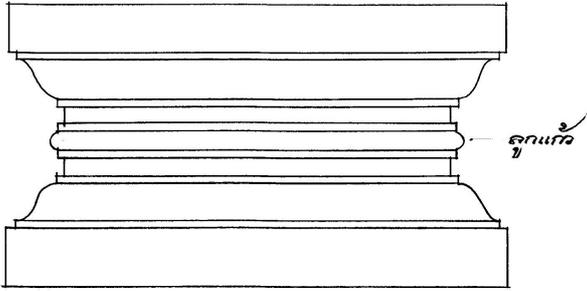
ภาพที่ ๒.๒๓ ลายกลีบบัวหรือลายกระจัง

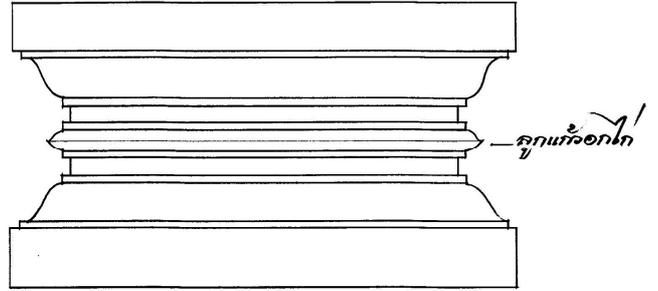
ภาพที่ ๒.๒๔ ลายกระจังแบบตั้งลอยตัว

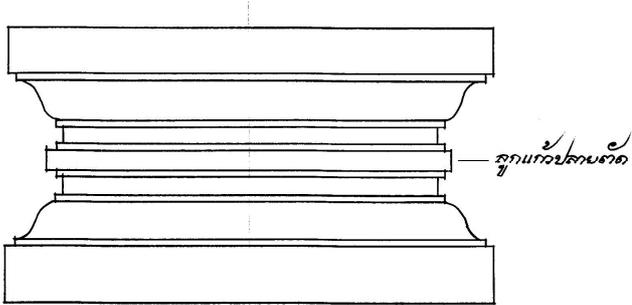
ภาพที่ ๒.๒๕ ประติมากรรมประดับฐาน

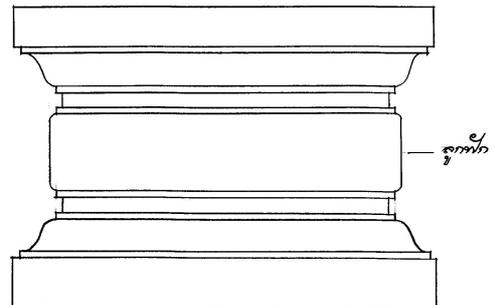
ภาพที่ ๒.๒๖ บัวลูกแก้ว

ภาพที่ ๒.๒๗ บัวลูกแก้วอกไก่

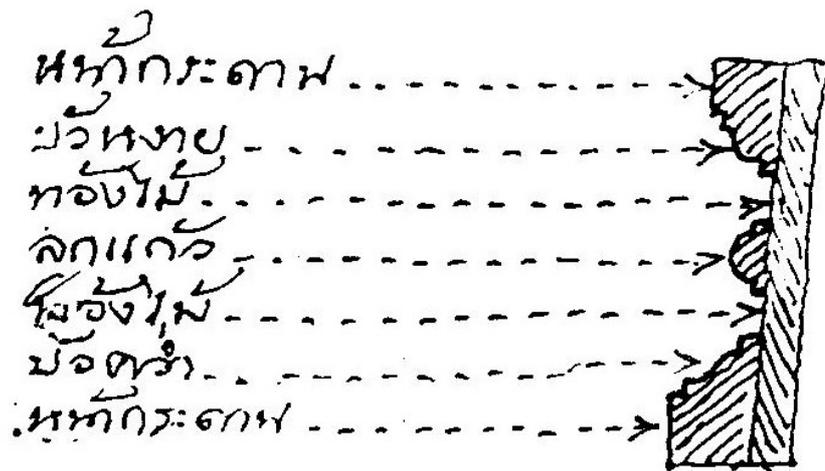

ภาพที่ ๒.๒๘ บัวลูกแก้วปลายตัด

ภาพที่ ๒.๒๙ บัวลูกไฟ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงประทานคำอธิบายเกี่ยวกับลูกแก้วซึ่งใช้ประดับ
ท้องไม้ไว้ว่า ลูกแก้ว มาแต่พวงมาลัยรัต การลอกไม้ประกอบนั้นมาแต่แต่งด้วยดอกไม้สดก่อน ที่เรียกว่า
ลูกแก้วเพราะมีลักษณะกลม ถ้าพันเป็นสันคมดูจอกไก่ เขายังเรียกกันไปว่าอกไก่ก็มี ที่ทำตรงเป็นหน้า
กระดานก็มี ทรงเรียกว่า รัตคต โดยทรงนี้มาแต่รัตคตในศิลปะลังกา ลูกแก้วนี้โดยมากทำที่ระหว่าง
บัวหงายกับบัวคว่ำ ถ้าท้องไม้เหลือแคบเขาก็ไม่ทำ ถ้าท้องไม้เหลือกว้างเขาก็ทำกันคู่าง จะทำชั้นเดียวก็
ได้ หรือซ้อนกันหลายชั้นก็ได้ แล้วแต่ท้องไม้จะมีกว้างหรือแคบ^{๓๔} และทรงอธิบายในเรื่องลวดบัวที่
ตรงไหนเหลือที่ว่างลึกลงไปจนถึงไม้ต่อหม้อ ตรงนั้นเรียกท้องไม้ ที่ว่านี้ตามทางที่ทำด้วยไม้ ส่วนที่ทำ
ด้วยปูนปนของมาที่หลังก้อนุโลมไปตามกัน^{๓๕} (ภาพที่ ๒.๓๐)

ภาพที่ ๒.๓๐ ภาพลายเส้นแสดงที่มาของการประดับลวดบัว

ที่มา : สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,

หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขา ศิษกุล, ๒๕๑๒ : ๓๕

^{๓๔} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขา ศิษกุล, พิมพ์เนื่องในวันประสูติครบ ๖ รอบ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๒, (พระ
นคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๒), ๓๖.

^{๓๕} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขา ศิษกุล, พิมพ์เนื่องในวันประสูติครบ ๖ รอบ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๒, (พระ
นคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๒), ๓๕-๓๖.

อนึ่งยังปรากฏลักษณะเฉพาะรูปแบบหนึ่งที่น่าจะจัดได้ว่าเป็นการประดับตกแต่ง คือการทำลวดบัวฐานให้เกิดเส้นที่มีความหย่อนโค้งลงตรงกึ่งกลางของฐานแต่ละด้าน ทั้งด้านสกัดและด้านยาวของอาคาร เรียกก้นว่า ตกท้องช้าง ตกท้องสำเภา หรือตกท้องอัสดงคต^{๑๖} (ภาพที่ ๒.๓๑) ลักษณะดังกล่าวปรากฏทั้งในงานเครื่องก่อและงานเครื่องไม้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประดับตกแต่งหรืออาจเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายบางประการเท่านั้น มิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ใช้สอยด้านการใช้งานแต่อย่างใด เนื่องจากพื้นภายในอาคารมิได้หย่อนโค้งตามไปด้วย แต่เส้นที่หย่อนโค้งของลวดบัวฐานดังกล่าวมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแนวเส้นของเชิงกลอน สันหลังคา แนวหลังคันทวย และช่อฟ้าที่เชิดขึ้นทั้งสองด้าน ความนิยมในการทำฐานแบบตกท้องสำเภาเริ่มปรากฏมานับตั้งแต่ศิลปะอยุธยาตอนปลาย เช่นพระอุโบสถวัดปราสาท จังหวัดนนทบุรี พระอุโบสถวัดช่องนนทรี กรุงเทพมหานคร รวมทั้งสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายในสกุลช่างเพชรบุรี ได้แก่พระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม พระอุโบสถวัดสระบัว เป็นต้น น่าสังเกตว่าลักษณะฐานตกท้องช้างในงานเครื่องก่อมักจะเป็นรูปแบบของฐานปัทม์มากกว่าฐานในรูปแบบอื่น นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าลักษณะดังกล่าวอาจสะท้อนถึงคติพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่เป็นสัญลักษณ์เปรียบกับเรือหรือสำเภาอันเป็นพาหนะที่จะพาสัตว์โลกข้ามวิภวสังสาร และได้แสดงถึงเจตนาของช่างที่จะให้ปรากฏรูปของอาคารในสวรรค์ด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกสงบนิ่ง เบา ลอยและสง่าขึ้นเบื้องสูง^{๑๗}

ภาพที่ ๒.๓๑ ฐานตกท้องช้าง ตกท้องสำเภา หรือตกท้องอัสดงคต

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), ๓๓๖.

^{๑๗} โขติ กัลยาณมิตร, สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม, (กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๕), ๕๘.

๒.๓ การออกแบบฐานในงานสถาปัตยกรรมไทย

นอกจากประเภทของฐานชนิดต่างๆซึ่งมีรูปแบบและหน้าที่การใช้งานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในแง่ของการออกแบบ สามารถออกแบบให้ฐานต่างๆเหล่านั้นมีความเหมาะสมกับลักษณะของงานที่แตกต่างกัน ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงการเพิ่มความสูงของฐานและการเชื่อมต่อของฐาน

๒.๓.๑ การเพิ่มความสูงของฐานในงานสถาปัตยกรรมไทย

เนื่องจากสถาปัตยกรรมแต่ละประเภทมีขนาดและสัดส่วนที่ต่างกันไป จึงต้องมีการเพิ่มความสูงของฐานเพื่อยกให้อาคารสูงขึ้นตามความต้องการในการใช้งานหรือตามศักดิ์ของอาคาร รวมทั้งยังทำให้ฐานมีสัดส่วนที่สัมพันธ์เหมาะสมกับตัวอาคาร ทั้งนี้รวมถึงการเพิ่มความสูงของฐานสถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างในลักษณะอื่นๆด้วยเช่น การเพิ่มความสูงของฐานพระเจดีย์หรือพระปรางค์ให้สูงใหญ่หรือการเพิ่มความสูงของฐานรูปเคารพ เช่นพระพุทธรูปเพื่อให้มีความสูงสง่าและสัมพันธ์กับที่ว่างภายในอาคาร การเพิ่มความสูงของฐานที่พบเป็นแบบแผนโดยทั่วไปมี ๒ ลักษณะคือ การเพิ่มความสูงของฐาน โดยการขยายความสูงในส่วนของท้องไม้ และการเพิ่มความสูงของฐานโดยการซ้อนฐาน

ลักษณะที่ ๑ การเพิ่มความสูงของฐานโดยการขยายความสูงในส่วนของท้องไม้

การเพิ่มความสูงของฐานโดยการขยายส่วนท้องไม้นั้นมักใช้ในกรณีที่ฐานมีความสูงไม่มาก โดยทั่วไปแล้วเมื่อต้องการเพิ่มความสูงของฐานมักจะไม่เพิ่มสัดส่วนความสูงของหน้ากระดาน เส้นลวด และบัวคว่ำหรือบัวหงายให้มีขนาดที่สูงใหญ่มากนัก แต่จะนิยมเพิ่มความสูงในส่วนของท้องไม้ เมื่อขยายความสูงของท้องไม้แล้วมักประดับด้วยลวดบัวในแบบต่าง เช่น บัวลูกแก้ว บัวลูกแก้วอกไก่ บัวลูกแก้วปลายตัด หรือบัวลูกฟัก ซึ่งโดยหากช่วงท้องไม้มีระยะห่างกันไม่มากมักประดับลูกแก้วคาคที่กึ่งกลางของท้องไม้ (ภาพที่ ๒.๓๒) หากช่วงท้องไม้มีระยะห่างกันมาก นิยมใส่ลูกแก้วจำนวน ๒ เส้นคาคในตำแหน่งที่ใกล้กับบัวคว่ำ ๑ เส้นและตำแหน่งที่ใกล้กับบัวหงาย ๑ เส้น (ภาพที่ ๒.๓๓)

ภาพที่ ๒.๓๒ การประดับบัวลูกแก้ว ๑ เส้น

ภาพที่ ๒.๓๓ การประดับบัวลูกแก้ว ๒ เส้น